

Το πρώτο μυθιστόρημα του Χρήστου Χωμενίδη

Από τα σοφά παιδιά

Ο ΠΑΝΟΥΡΓΟΣ, ΔΙΕΦΘΑΡΜΕΝΟΣ ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΑΝΑΛΗΘΟΦΑΝΗΣ ΗΡΩΑΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ, ΠΟΛΥΔΙΑΒΑΣΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΕΝΘΕΡΜΑ ΔΕΚΤΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΧΩΜΕΝΙΔΗ ΠΡΟΑΝΗΓΓΕΙΛΕ ΤΟ ΑΤΟΜΟ-ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΗΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΣΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΜΑΣ ΣΥΣΤΗΜΑ

Δεκαπέντε χρόνια ύστερα από την πρώτη έκδοσή του, το 1993, το πρώτο μυθιστόρημα του τότε εικοσιεπτάχρονου Χρήστου Χωμενίδη (γεννήθηκε το 1966) επανακυκλοφόρησε σε «νέα έκδοση». Εκτός από την αλλαγή του εκδοτικού οίκου (από την Εστία στον Πατάκη) αυτό καθαυτό το κείμενο παρέμεινε αναλλοίωτο σε σύγκριση με την αρχική μορφή του. Πάντως στη «νέα έκδοση» προστέθηκαν δύο ενδιαφέροντα στοιχεία: αφενός το σύντομο «Προλογικό σημείωμα» (σ. 7-10) του συγγραφέα, αφετέρου, σε παράρτημα, πέντε από τις βιβλιοκρισίες για την πρώτη έκδοσή του, ως επί το πλείστον θετικές ή και διθυραμβικές. Όλοι θυμόμαστε ότι το *Σοφό παιδί*, τον καιρό της πρώτης εμφάνισής του, προκάλεσε τη σχεδόν ομόθυμη ενθουσιώδη υποδοχή κριτικών και αναγνωστικού κοινού, πιθανόν για λόγους που έχει νόημα να αναζητήσουμε αναδρομικά.

Διαβάζοντας το μυθιστόρημα του Χωμενίδη από τη σημερινή σκοπιά, πιστεύω ότι η επιτυχία του έγκειται στο γεγονός ότι διαρκώς σε ωθεί να συνεχίσεις την ανάγνωση, με την απορία μήπως και καταφέρεις να πάρεις το βιβλίο στα σοβάρια. Ωστόσο, το 1993 το *Σοφό παιδί* είχε επαινεθεί θερμά από τον Θ.Δ. Φραγκόπουλο, ο οποίος έκρινε ότι το βιβλίο «είναι το χρονικό της γενιάς της καταναλωτικής παμφαγίας, του κοινωνικού μετασχηματισμού που επικράτησε μετά την πτώση της κούντας» (σ. 446) και ότι ο ήρωας-αφηγητής του «είναι το πιστό καθρέφτισμα ενός εκτεπόμενου φαντασματικού ηρωϊκών αφιλοκερδειών, είναι στην πραγματικότητα το συλλογικό "εμείς" της νεολαίας του 1980-1990» (σ. 447). Λιγότερο ενθουσιώδης αλλά επίσης θετικός, ο Δημήτρης Δασκαλόπουλος παρουσίασε τότε το βιβλίο ως «αποτύπωση μιας αλλοπαρικής κοινωνίας» (σ. 450) και

επισημάνε ορθά ότι «βρίσκεται μέσα στις προθέσεις του Χωμενίδη να ξετυλίξει την ιστορία του γύρω από έναν μη λογικοφανή σκελετό» (σ. 451).

Επαρχιώτης ήρωας

Ακριβέστερα, κατά τη γνώμη μου, η ιστορία και η πλοκή του μυθιστορήματος «πογνύονται» στην εξωφρενική τους αναληθοφάνεια, προκειμένου να αποτυπωθούν, μέσα από την αναπαράσταση της ζωής ως καρικατούρας, το ψυχολογικό πορτρέτο του κεντρικού ήρωα-αφηγητή και το κλίμα της μεταπολιτευτικής εποχής του. Π.χ., ήδη στις πρώτες 50 σελίδες πληροφορούμαστε ότι ο Νικολάκης, ο μόλις οκτάχρονος ήρωας-αφηγητής, που καταγεται από το Πάπιγκο της Ηπείρου και είχε την τύχη να επιλεγεί ως υπότροφος του Κολεγίου του Ψυχικού, είδε τη μάνα του να βιάζεται από μια ομάδα καθηγητών του Κολεγίου, επειδή ο πατέρας του

Γράφει ο Ευριπίδης Γαραντούδης

τους την πρόσφερε για να σπάσει πλάκα, συνευρίσκει ερωτικά, όπως μπορεί, με τη δεκαεννιάχρονη ομαδάρχισσά του και περνάει μια χαρά κάνοντας παρέα με έναν ομοφυλόφιλο Αμερικανοεβραίο έμπλουτο καθηγητή του ο οποίος θα αποκαλυφθεί αργότερα ότι είναι πράκτορας μυστικών υπηρεσιών. Αυτή, όμως, η «μη λογικοφανής», ήδη από τις πρώτες σελίδες και σταθερά έως το τέλος της, ιστορία εγγράφεται σε ένα πραγματολογικά ελεγμένο και κοινωνικοιστορικά επαληθεύσιμο πλαίσιο, την περίοδο από το 1974, λίγο πριν από το τέλος της κούντας, μέχρι το 1979. Τα βασικά γεγονότα αυτής της περιόδου βιώνονται από έναν επαρχιώτη ήρωα-αφηγητή, ο οποίος διανύει την παιδική ηλικία του, από τα οκτώ έως τα δεκατρία του χρόνια, μέσα στο αθηναϊκό μεγαλοαστικό περιβάλλον. Αυτός λοιπόν ο ήρωας, όπως μαθαίνουμε προς το τέλος του μυθιστορήματος, καταγράφει το χρονικό της παιδικής και πρώτης εφηβικής ηλικίας του από την αφηγηματική-συνειδησιακή σκοπιά του δεκαεννιάχρονου πλέον εαυτού του, εν έτει 1985. Έχει ωριμάσει αρκετά, αν και προβάλλει παιδιόθεν τον εαυτό του ως παραγνωρισμένη ιδιοφυΐα, ώστε σταθερά να ειρωνεύεται και να λοιδορεί τους πάντες και τα πάντα γύρω του.

Δεν έχει νόημα να περιγράψω περισσότερο τη διαρκώς άπιθνη εξέλιξη της ιστορίας, όπου συχνά παρεισφρέρουν εντελώς φανταστικά στοιχεία, όπως τα «ανθρωπίδια» (σ. 255-260), παρά μόνο να πληροφορήσω ότι το τελευταίο, πέμπτο μέρος του βιβλίου λειτουργεί ως μια σχεδόν αυτονομημένη από την προηγούμενη ιστορία νουβέλα. Διαδραματίζεται στα τέλη του 1984 και έχει ως θέμα την ερωτική κραιπάλη και τη νεανική αληθεία των δύο αδελφών, του κεντρικού ήρωα-αφηγητή και του υιοθετημένου κυπριακής καταγωγής αδελφού του Τόμμου, παρέα με μια δεκαεπτάχρονη, την Κατερίνα-Αλεξάνδρα, πιο ασύδοτη και ανενδοίαστη από το αδελφικό δίδυμο. Η ούνη μοιραία ιστορία αυτού του ερωτικού τριγώνου-συμμορίας καταλήγει σε μια μεγάλη κλοπή χρυσού και κοσμημάτων και σε ένα τροχαίο ατύχημα που εξαναγκάζει τα δύο αδέρφια να εγκαταλείψουν την Ελλάδα και να καταφύγουν στο Λονδίνο. Στα δύο τελευταία κεφάλαια του βιβλίου μαθαίνουμε, λοιπόν, ότι στις 14 Ιανουαρίου 1985 ο

Στο «Σοφό παιδί» ο Χρήστος Χωμενίδης μπλέκει διαρκώς την πραγματικότητα με τη φαντασία και αναπαριστά την πραγματική ζωή ως καρικατούρα. Γι' αυτό από το βιβλίο (που επανεκδόθηκε πρόσφατα) απουσιάζει όχι μόνο κάποιο στοχαστικό βάθος, αλλά και το ελάχιστο ίχνος συγκίνησης

ανατέμνει μια μερίδα της νεολαίας της μεταπολίτευσης που σήμερα μεσουρανάει

Στα golden boys

Η ανάγκη της επιβίωσης μέσα από την προσαρμογή είναι η βασική αρχή του σοφού παιδιού-αφηγητή και ήρωα του Χωμενίδη στο μυθιστόρημα που έγραψε πριν από 15 χρόνια και το οποίο παρουσιάζει μια καινούργια επικαιρότητα, καθώς σχολιάζει τη μερίδα εκείνη της νεολαίας της μεταπολίτευσης που λυμνιάεται σήμερα τη δημόσια ζωή. Στη φωτογραφία, τα golden boys της Νέας Υόρκης στην Γουόλ Στρητ

συμπυκνώναμε το ήθος του κεντρικού ήρωα με έναν κάπως αγοραίο αλλά κοινόχρηστο χαρακτηρισμό θα τον αποκαλούσαμε, με το δικό του μέτρο, κωλόπαιδο.

... και το άλλοθι

Το άλλοθι ωστόσο του κεντρικού ήρωα και, μέσω αυτού, του συγγραφέα ή ο μηχανισμός του ακαταλόγιστου που εξυφάνουν είναι ακριβώς ότι δεν σου επιτρέπουν να πάρεις τίποτε τοις μετρητοίς και στα σοβάρια. Στο *Σοφό παιδί* ο Χωμενίδης με μια αναμφισβώτως βιτριολική αφηγηματική μαεστρία κάνει επί σχεδόν 440 σελίδες μια πιρουέτα ευγλωττίας επάνω στο στέρεο έδαφος της ελληνικής γλώσσας που όντως χειρίζεται επιδεξιότατα, με ευρεία υφολογική ποικιλία, δόσεις καλού χιούμορ και κάποια αυτοαναφορική ειρωνεία. Μπλέκει διαρκώς την πραγματικότητα με τη φαντασία και, το επαναλαμβάνω, αναπαριστά την πραγματική ζωή ως ένα γκροτέσκο ή γελοίο απείκασμά της. Γι' αυτό από το βιβλίο απουσιάζει όχι μόνο κάποιο στοχαστικό βάθος, αλλά κυρίως έστω και το ελάχιστο ίχνος συγκίνησης. Η συγκίνηση μεταδίδεται από τις λιγότερο ή περισσότερο καλογραμμένες ιστορίες ανθρώπων που, αν και μυθοπλαστικές κατασκευές, είναι πραγματικοί και ζωντανοί, δηλαδή ευάλωτοι, ατελείς, ανοχύρωτοι, ανοικτοί στη ζωή, σε στενή επαφή με τα ξαφνικά θαύματα και τα απροσδόκητα δράματά της, με διακριτό ήθος, καλό ή κακό αδιάφορο. Το σοφό παιδί του Χωμενίδη δεν το αγγίζει τίποτα, όντας αναπόδραστα περιχαρακωμένο στον διεφθαρμένο και εγωπαθή εαυτό του, αρνούμενο να αντιληφθεί οτιδήποτε με κάποιο νόημα. Όπως προδικάζει σε μια από τις τελευταίες σελίδες του βιβλίου ο συγγραφέας, διαμέσου του ήρωά του, «ματαιοπονούν οι επιδοφοί ερμηνευτές ελλείψει ερμηνείας» (σ. 440). Έγραψα «διαμέσου του ήρωά του», επειδή στο «προλογικό σημείωμά» του ο Χωμενίδης χαρακτηρίζει το *Σοφό παιδί* «κιβωτό της παιδικής μου ηλικίας» (σ. 10).

Ούτως ή άλλως είμαστε μειονότητας...

Πιστεύω ότι το *Σοφό παιδί* επιδέχεται μια σοβαρή και επίκαιρη, κάπως κοινωνιολογική ανάγνυσή του, από την απόσταση της δεκαπενταετίας, αν προεκτινουμε την ιστορία του: αφού ο αντιπαθέστατος Νικολάκης διήνυσε την εξάλλη νεότητά του, κατόπιν φρονιμώψης, έκανε καλές σπουδές νομικής ή οικονομικών σε κάποιο επώνυμο δυτικό πανεπιστήμιο, στη συνέχεια επέστρεψε στον τόπο μας και, με την αμέριστη συνδρομή του κοινωνικού του περιβάλλοντος, σήμερα στελεκώνει το εντόπιο πολιτικοκοινωνικό μας κατε-

στημένο στο επίπεδο της ιθύνουσας τάξης του. Εξάλλου, είχε από την παιδική και εφηβική του ηλικία διαπλαστεί κατάλληλα για τον ρόλο του ανερχόμενου και επιτυχημένου στην υπόλοιπη ζωή του. Με άλλα λόγια, το *Σοφό παιδί* αναγνωρίζω ότι αποτυπώνει εύστοχα την ψυχοσυναισθηματική σκευή και τη στάση ζωής εκείνου του μέλους της «νεολαίας του 1980-1990» που συν τα χρόνια έγιναν τα golden boys των ημερών μας. Δημοσιογράφοι-μεγαλοεκδότες, δημοσιογράφοι-υπουργοί, υπουργοί-επιχειρηματίες, πανε-

πιστημιακοί καθηγητές που πριν από μερικά χρόνια αγόραζαν Ferrari και Jacuzzi με τα χρήματα του ιδρύματός τους κ.α.π. Πρόκειται για εκείνους τους σημερινούς σαραντάρηδες - πενντάρηδες που επιτολάζουν στον αφρό της δημόσιας ζωής και δρέπουν τα πάσης φύσεως, ιδίως τα υλικά, κέρδη της επιτυχίας τους. Δεν συμφωνώ, όμως, ότι το *Σοφό παιδί* αποτυπώνει συλλήβδην «το συλλογικό "εμείς" της νεολαίας του 1980-1990», όπως έγραφε το 1993 ο Φραγκόπουλος. Γιατί ένα μέρος της ίδιας γενιάς, τότε και

σήμερα, ήταν και παραμένει απέξω. Πρόκειται ίσως για τους λιγότερο επιτυχημένους ή και τους επιτημένους, σύμφωνα με τα ισχύοντα κριτήρια της κοινωνικής κατάξωσης. Είναι εκείνο το μέρος της γενιάς μου - με τον Χωμενίδη είμαστε σχεδόν συνομήλικοι - που «προσδέχονται τη λύπη σαν έπαθλο του αγώνος» (Καρυωτάκης) ή αγαπούν τους στίχους του Μάρκου Μέσκου «Ούτως ή άλλως είμαστε μειονότητες και βάσανο πικρό το ξαφνικό μεθύσι των ανθρωπών». Το σοφό παιδί και τα golden boys δύσκολα θα με καταλάβουν.

κεντρικός ήρωας-αφηγητής γράφει μέσα σε δεκαεπτά ώρες (!) - είναι παιδί-θαύμα - σχεδόν ολόκληρη την ιστορία της ζωής του και, ύστερα από τον απροσδόκητο θάνατο του Τόμμου, απομένει ολομόναχος και αποφασίζει να φύγει με το πρώτο αεροπλάνο για τη Μόσχα.

Το κωλόπαιδο

Παρά τις πάμπολλες τροποποιήσεις της πλοκής, στο κέντρο της ιστορίας βρίσκεται ο ήρωας-αφηγητής και το ξετύλιγμα του απωθητικού

ανθρώπινου πορτρέτου του: έξυπνος ή και πανούργος μα συναισθηματικά στεγνός ή έστω επιπόλιος, κακομαθημένος, υπερόπτης, υστερόβουλος, υποκριτής, ζηλόφθονος ή και μισάνθρωπος, χωρίς επίγνωση των ορίων μεταξύ πραγματικότητας και φαντασίας, με βασική αρχή την «ανάγκη της επιβίωσης μέσα από την προσαρμογή» (σ. 232). Απόρροια των προαναφερμένων γνωρισμάτων του είναι η κατά βάθος απαθηής στάση του όχι μόνο απέναντι στα πρόσωπα της ιδιωτικής του ζωής αλλά και η επι-

δεικτική κυνικότητά του για τα ιστορικά και δημόσια συμβάντα και πρόσωπα. Κάποια στιγμή αποκαλεί «βρομόγερο» (σ. 151) τον Κωνσταντίνο Καραμανλή ή σκέφτεται ως εξής για τα παιδιά από την Κύπρο που μετά την εισβολή του 1974 ήλθαν ως υπότροφοι στο Κολέγιο: «Μας είχανε καβαλήσει κανονικά οι αδείες Κύπριοι με τα καζά ονοματεπώνυμα και τους απαίσιους τρόπους, εισπράτταν με βουλιμία και δίχως στάλα ευγνωμοσύνης τη συμπάρσταση της Μπρέτας Ελλάδας» (σ. 110). Αν λοιπόν

Χρήστος Α. Χωμενίδης
ΤΟ ΣΟΦΟ ΠΑΙΔΙ

ΕΚΔ. ΠΑΤΑΚΗ 2008,
 ΣΕΛ. 459,
 ΤΙΜΗ: 22, 50 ΕΥΡΩ